

УДК 342.722

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5399.2020.1.07>

ПРАВО НА ЗАСТОСУВАННЯ КЛІТИННОЇ БІОІНЖЕНЕРІЇ ПІД ЧАС РЕПРОДУКЦІЇ ЛЮДИНИ

THE RIGHT TO APPLY CELL BIOLOGICAL ENGINEERING IN HUMAN REPRODUCTION

Чечерський В.І.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
почесний працівник прокуратури,
прокурор Офісу Генерального прокурора*

Сучасні наукові досягнення надали майбутнім батькам, серед іншого, можливість, яка не існувала до цього часу – впливати на якісні характеристики потенційної дитини. Зазначене поширюється на можливості впливу як на клітинному, так і генному рівнях. У цій статті розглядається один з видів біоінженерії – клітинна біоінженерія, що дозволяє на клітинному рівні здійснити втручання у біологічну природу майбутньої людини та потенційної дитини. Зазначено про види клітинної біоінженерії, що полягають у можливості створення клонів, химер та гібридів. Розкрито з юридичного погляду типи та суть клонування. Зазначено, що воно може бути репродуктивним і мати на меті створення нової (клонованої) людини, а також терапевтичне клонування, яке застосовується у медичних цілях. Вказано на особливості міжнародного та національного регулювання цих типів клонування та відсутність консенсусу із дискусійних питань. Наведено аргументи на користь використання та заборони репродуктивного і терапевтичного клонування. Підкреслено, що заборона на створення химер і гібридів з людським репродуктивним матеріалом має бути абсолютною. Обґрунтовано, що репродуктивне клонування можливе лише за таких умов: має бути науково доведено безпечність методики клонування людини; право на репродуктивне клонування мають винятково батьки з метою продовження свого роду; дозволяється відтворити шляхом клонування не більше одного нащадка. Зроблено висновок, що на сучасному етапі деякі біотехнології наразі взагалі передчасно застосовувати до людини, насамперед ті, які спрямовані на репродуктивне відтворення, зокрема репродуктивне клонування, а ті з них, які мають терапевтичну мету, – тільки у частині використання індивідуальних препаратів для конкретних пацієнтів, для яких це єдина реальна можливість запобігти захворюванням чи їх усунути, у тому числі для потенційних дітей.

Ключові слова: права людини, природні права, право на репродуктивне відтворення, репродуктивні права, клонування, клон, химера, гібрид.

Постановка проблеми. Щороку все більше держав на національному рівні впроваджує норми, які покликані врегулювати правовідносини щодо репродуктивного відтворення людини

з урахуванням досягнень сучасних технологій медицини, біології, генетики та інших прикладних наук.

Така потреба зумовлена розвитком біотехнологій, які дозволяють втру-

чання у саму природу живої істоти, у тому числі людини, яка сформувалася упродовж тривалої еволюції.

Натепер відсутні національні законодавчі акти, які б комплексно регулювали питання використання клітинної біоінженерії, застосування для цього допоміжних репродуктивних технологій.

Стан дослідження. Досліджуючи репродуктивні права, лише незначна кількість науковців звертає увагу на правове регулювання клітинної біоінженерії. При цьому насамперед вони зосереджуються на питаннях клонування. У цьому аспекті їх досліджували Ю.Ф. Дружиніна, А.М. Зайцева, Б. Островська, Л. Гармаш та інші. Водночас лише деякі дослідники вивчають цю проблематику через право на продовження роду, а також з позиції правомірності використання інших видів клітинної інженерії, зокрема для створення гібридів і химер із застосуванням людського репродуктивного матеріалу.

Мета статті полягає у дослідженні права на застосування клітинної біоінженерії як правомочності, що є складником змісту фундаментального конституційного права людини на репродуктивне відтворення.

Виклад основного матеріалу. У ст. 16 Конституції України збереження генофонду Українського народу визнано обов'язком держави [1].

У розвиток цього припису в ст. 29 Основ законодавства України про охорону здоров'я встановлено: «В інтересах збереження генофонду народу України, запобігання демографічній кризі, забезпечення здоров'я майбутніх поколінь і профілактики спадкових захворювань держава здійснює комплекс заходів, спрямованих на усунення факторів, що шкідливо впливають на генетичний апарат людини, а також створює систему державного генетичного моніторингу, організує медико-генетичну допомогу населенню, сприяє

збагаченню і поширенню наукових знань у сфері генетики і демографії. Забороняється медичне втручання, яке може викликати розлад генетичного апарату людини» [2].

Водночас можливість необачного біовпливу на потенційну дитину несе у собі суттєві ризики, перш за все пов'язані з об'єктивною відсутністю завершених ґрунтовних досліджень, які б продемонстрували його наслідки через декілька поколінь. Це додатково створює полеміку з морального, етичного і правового поглядів передвченими різних наук, зокрема правознавцями. Недарма, наприклад, у декларації про генетичні дані людини визнано особливий статус генетичних даних людини, оскільки вони дозволяють прогнозувати генетичну схильність тієї чи іншої особи, і те, що наслідки такого прогнозування можуть виявитися набагато серйознішими, ніж передбачається в момент отримання даних; оскільки такі дані можуть протягом декількох поколінь істотно впливати на сім'ю, включаючи нащадків [3].

Законом України «Про заборону репродуктивного клонування людини» також заборонено клонування людини з огляду на недостатню дослідженість біологічних та соціальних наслідків [4].

Клітинна біоінженерія включає у себе декілька видів, одним з яких є технологія клонування, що викликала чимало дискусій.

Окремо постає дилема чи вправі генетичні батьки, треті особи скористатися методикою клонування заради продовження власного роду чи з іншою метою і якщо так, то чи має межі зазначене право.

Загалом у юриспруденції технологія клонування здебільшого оцінюється не стільки з практичної і навіть не з юридичної сторони, скільки з морально-етичного аспекту. Винятково через морально-етичну призму окремі дослідники намагаються зробити правовий

висновок щодо правомірності застосування цієї технології, що не може свідчити про всебічне вивчення ними цієї проблематики. Політична та ідеологічна заангажованість деяких досліджень також не сприяє об'єктивності отриманих результатів, тим більше, що загальна дефініція «клонування» містить у собі різні її типи за метою і функціональним призначенням. Адже етичні питання, що пов'язані з клонуванням, стосуються не так самої методики, як її застосування.

Нагадаємо, що подібна оцінка, зазвичай негативна, раніше надавалася окремим видам (і навіть загалом) контрацепції та екстракорпоральному заплідненню. У деяких державах їх заборона закріплювалася у законодавстві. Однак вже сьогодні вони є поширеними, цілком легальними і здебільшого отримують підтримку як у суспільстві, так і у держави.

За функціональним призначенням клонування людського організму можна поділити на два типи:

1) репродуктивне клонування, що може відбуватися двома способами: за допомогою розділення бластомерів ембріона на перших етапах його розвитку (першого тижня), внаслідок чого народжуються близнюки, або шляхом перенесення ядра соматичної (не статевої) клітини в яйцеклітину, з якої попередньо було вилучене її власне ядро, та подальшої її імплантації в організм жінки;

2) терапевтичне клонування, яке аналогічне репродуктивному клонуванню за процедурою, проте передбачає обмеження росту ембріона терміном до 14 днів. Таке клонування використовується для отримання стовбурових клітин з ембріону, які надалі можуть використовуватися у медичних цілях [5, с. 40].

Ураховуючи викладене, доцільно розглянути кожен з цих видів.

Клонування людини – створення людини, яка генетично ідентична іншій живій або померлій людині, шля-

хом перенесення у залишену без ядра жіночу статеву клітину ядра соматичної клітини людини [4].

Тобто метою клонування людини є її репродуктивне відтворення (народження).

Натепер на національному та міжнародному рівнях встановлено заборону на репродуктивне клонування людини. Навіть більше, в окремих державах (Сербії, Чорногорії, Швейцарській Конфедерації тощо) така заборона передбачена на конституційному рівні. За її порушення настає кримінальна відповідальність у Великобританії, Ізраїлі, Іспанії, Італії, Канаді, Китайській Народній Республіці, Молдові, Франції та інших.

Заборона на клонування людини встановлена також у міжнародних актах.

Так, згідно із ст. 11 Загальної декларації про геном людини і права людини від 11.11.1997: «Не допускається практика, що суперечить людській гідності, така як практика клонування в цілях відтворення людської особини. Державам і компетентним міжнародним організаціям пропонується співпрацювати з метою виявлення такої практики і прийняття на національному та міжнародному рівнях необхідних заходів відповідно до принципів, викладених у цій Декларації» [6].

Стаття 6 Міжнародної декларації про генетичні дані людини від 16.10.2003 передбачила, що будь-який збір, обробка, використання й зберігання генетичних даних людини, протеомних даних людини та біологічних зразків мають відповідати міжнародному праву в галузі прав людини [3].

Радою Європи теж ухвалено низку документів, які покликані протидіяти клонуванню людини.

Зокрема, 12.01.1998 прийнято додатковий протокол до Конвенції про захист прав та гідності людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини. Згідно із ст. 1 цього протоколу забороняється будь-яке втручання

з метою створення людської істоти, генетично ідентичної іншій людській істоті (тобто людській істоті, що має з іншою людською істотою тотожний набір генів ядра), живій або померлій.

Стаття 3 Хартії основних прав Європейського Союзу такою ж забороняє репродуктивне клонування людських істот [7].

Проти репродуктивного клонування виступає більшість релігій.

Дослідження міжнародних документів, наукової літератури свідчить, що основними аргументами проти запровадження клонування людини є: по-перше, відсутність науково-обґрунтованих доказів безпечності клонування як для дитини, що запліднена завдяки цій методиці, так і майбутніх її нащадків; по-друге, захист людської честі та гідності, оскільки кожна людина має право на унікальність та неповторність; по-третє, недопущення зловживання методикою клонування для задоволення власних амбіцій окремих осіб або використання клонів для незаконних цілей (у сфері трансплантології, сексуальної індустрії і т.п.).

Беззаперечно погодимося з першим аргументом, оскільки навіть строки винайдення цієї методики та її впровадження через відповідні досліді та експерименти на ссавцях об'єктивно вказують на неможливість всебічного дослідження наслідків застосування клонування у такі короткі терміни.

Проте дещо складнішим виглядає питання щодо збереження та захисту унікальності та неповторності кожної людини.

Як відомо, людина є біосоціальною істотою, тобто її унікальність поєднує в собі не тільки біологічні дані (ріст, колір шкіри, зовнішність і так далі), але і ті, які прийнято вважати «внутрішнім світом» особи.

Таким чином, якщо один складник хоча і буде майже тотожний (біологічні дані), а інший ні – ми не вправі стверджувати про абсолютну ідентичність

таких осіб. Навіть більше, щодо клонування людини з біологічного аспекту навіть недоречно використовувати таку дефініцію, як «копія», оскільки може йтися лише про максимальну наближеність до оригіналу. Всупереч поширеним уявленням, клон зазвичай не є повною копією оригіналу.

Тому, розглядаючи питання клонування шляхом репродуктивного відтворення, йдеться перш за все про відтворення людини з позиції біологічного, а не соціального.

Вже зазначалося, що багато дослідників спирається на необхідність захисту ідентичності кожної людини.

Як результат, вважають клонування порушенням прав особи, клітини якої використано для клонування іншої особи. Разом з тим майже ніхто з них не моделював ситуацію, коли особа дала згоду на своє клонування. У цьому разі при вільному, добровільному виборі ми не зможемо оцінювати такі дії, як порушення її прав, принаймні в класичному розумінні. Тим більше не може йтися про порушення прав людини-клону. Адже вона тоді б взагалі не народилася.

Щодо суджень про ймовірність використання клонованої людини для незаконних цілей (наприклад, трансплантології чи сексуальної індустрії), то ця ймовірність є майже ідентичною використанню з цією метою будь-якої іншої народженої людини, незалежно від способу зачаття.

Для недопущення цього принциповим є визнання клонованої людини саме людиною з усією сукупністю прав, свобод і обов'язків, якими володіє кожен з моменту народження. Будь-які обмеження у правовому статусі особи, які пов'язані із способом зачаття, є недопустимими та повинні розцінюватися як один із видів дискримінації. За будь-яке незаконне поводження з клонованою людиною має бути така ж відповідальність, як і за незаконне поводження з людиною, яка зачата іншим способом.

Загалом, як на наш погляд, питання клонування людини вже не є питанням права чи можливості такої маніпуляції, це вже є питанням часу, тобто з «бути чи не бути» його слід розглядати через призму «коли воно буде». Історія свідчить,

що спроби зупинити розвиток науки шляхом заборони, навіть на законодавчому рівні, дослідів щодо клонування людини навряд чи дадуть бажаний результат. Наочним підтвердженням цьому є досліди з людським геномом китайського дослідника Хе Цзянькуй.

Всесвітня медична асамблея так само констатує, що заміщення гена для лікування рано чи пізно стане практичною реальністю [8], тобто визнає неминучість його настання у майбутній перспективі.

Зауважимо, що у багатьох державах світу не заборонено проводити відповідні досліді з репродуктивним та генетичним матеріалом людини. Заборона поширюється саме на створення клонованої людини, тобто перенесення (імплантацію) такого ембріона жінці. Це застереження є надзвичайно важливим.

У зв'язку з цим викликом для сучасної правової системи є правове врегулювання зазначеної проблематики.

Прихильники репродуктивного клонування виділяють умови, за яких таке клонування відповідало б етико-правовим нормам та суспільним потребам: рівність прав клонів; заборона їх використання як «запасних частин» свого тіла; добровільна інформована згода клонованої особи тощо.

Вважаємо, що лише за доведення безпечності методики клонування вона може застосовуватися винятково для відтворення батьками генетично рідної дитини або за наявності медичних висновків, які підтверджують можливість мати генетично рідну дитину тільки завдяки клонуванню.

Тобто, як мінімум, повинні бути три умови:

– має бути науково доведено безпечність методики клонування людини;

– право на репродуктивне клонування мають винятково батьки з метою продовження свого роду;

– дозволяється відтворити шляхом клонування не більше одного нащадка.

У зв'язку з наведеним не можна підтримати ідею про дозвіл на репродуктивне клонування третіх осіб, у тому числі видатних особистостей, особливо за відсутності їх згоди. Таке клонування має бути заборонено.

Аналогічно не може застосовуватися клонування за відсутності добровільної та вільної згоди генетичних батьків або одного з них.

Таким чином, якщо за клонування нащадка генетичними батьками йдеться саме про збереження власного роду (навіть у спосіб клонування), то в другому або про задоволення певних амбіцій чи інтересів третіх осіб, або навіть про наступне використання клонованих дітей з протиправною метою (наприклад, сексуальної експлуатації).

Аргументуючи твердження про те, що репродуктивне клонування людини має розцінюватися як винятковий захід можемо також зазначити таке. Еволюція передбачає поступову зміну живого організму. Так, розмір генома людини в розрахунку пар нуклеотидів на гаплоїдний набір хромосом має в сумі 3,2 мільярдів та містить приблизно 20–25 тис. кодуючих генів, з яких у наступному поколінні змін зазнають тільки декілька. Таким чином, природа реагує на ті об'єктивні зміни, які відбуваються у тому числі в навколишньому світі. Однак клонування може теоретично завадити еволюційному розвитку чи призупинити його, оскільки цих змін не буде або вони будуть зумовлені не еволюційним розвитком. У зв'язку з цим ця методика повинна бути ще додатково досліджена, апробована і тільки у цьому разі впроваджена, у тому числі з урахуванням подальшого еволюційного розвитку клонованої людини.

З метою унормування застосування цієї методики її підстави мають визначитися винятково законом.

Другим типом клонування є так зване терапевтичне клонування, навколо якого так само вирує безліч дискусій. Цей термін використовують лише тому, що ембріональні стовбурові клітини, які отримуються подібним чином, потенційно можуть використовуватися і в терапевтичних цілях.

Центральне місце посідає питання права на використання ембріону для інших цілей, ніж імплантація жінці. За великим рахунком терапевтичне клонування передбачає використання клонованого ембріону заради людини, яка народилася, що викликає численні суперечки між науковцями й практиками. Тобто відбувається покращення (збереження) здоров'я одного живого організму за рахунок іншого.

Наприклад, Б. Островська зазначає: «Штучне створення людини (клону) розглядається як проміжний засіб, а не самоціль, а тому терапевтичне клонування є дією, спрямованою не лише проти гідності людини, а і її невід'ємного права на життя, оскільки після отримання стовбурових клітин клоновані ембріони знищують» [5, с. 44]. Подібний погляд має і А.М. Зайцева [9, с. 27].

Водночас підтримує терапевтичне клонування, за дотримання певних умов, Ю.Ф. Дружиніна [10, с. 133], Є.Г. Галбур [11, с. 187], Л. Гармаш, Я. Триньова [12] та інші.

Не досягнуто згоди у цьому питанні і на міжнародній арені.

Зокрема, резолюцією 59/280 Генеральної Асамблеї ООН від 08.03.2005 прийнято Декларацію про клонування людини, згідно з якою держави-члени закликано вжити всіх заходів, що необхідні для захисту людського життя у процесі застосування біологічних наук; заборонити всі форми клонування людей такою мірою, якою вони не сумісні з людською гідністю й захистом

людського життя; вжити заходів, необхідних для заборони методів генної інженерії, які можуть суперечити людській гідності.

Зазначений документ не містить імперативні приписи, а має тільки рекомендаційний характер, що яскраво засвідчує неоднозначність позиції у світі до даної технології.

Головним аргументом на користь терапевтичного клонування є те, що воно може вирішити цілу низку наявних проблем у медичній практиці. Дослідники сподіваються, що використання ембріональних стовбурних клітин дозволить досягнути лікування таких невиліковних зараз захворювань, як хвороби Альцгеймера і Паркінсона, а також домогтися успіху при ураженнях спинного мозку, діабеті й артриті.

Технологія терапевтичного клонування може створити прорив у трансплантології органів і тканин.

Ембріональні стовбурові клітини можуть диференціюватися у багатьох напрямках і мають безліч переваг перед стовбуровими клітинами дорослого організму. По-перше, у них слабо виражені антигенні властивості, що викликають реакції відторгнення чужорідних тканин, а це значно знижує рівень післятрансплантаційних ускладнень; по-друге, вони мають потужний проліферативний потенціал; по-третє, ці клітини здатні синтезувати специфічні ростові фактори, які одночасно стимулюють регенерацію і власних клітин реципієнта [13, с. 95].

Звертаючись до терапевтичного клонування, слід наголосити, що центральним питанням є мета, з якою створено ембріон.

Якщо метою створення ембріонів *in vitro* є винятково їх використання у терапевтичних чи дослідницьких цілях, то така практика, перш за все з етичних міркувань, не відповідає сучасним людським цінностям і повинна бути забороненою.

Однак по-іншому слід розглядати використання ембріонів, які залишилися за результатами процедури екстракорпорального запліднення. Ключовою є умова «залишилися», тобто кількість таких ембріонів із самого початку є обмеженою, та вони створювалися заради досягнення такої мети, як репродуктивне відтворення.

На наш погляд, використання таких ембріонів для терапевтичних цілей не суперечить сучасним уявленням про права людини, концепції природних прав людини. Одним із аргументів наведемо положення про те, що ніхто не може бути примусово зобов'язаний стати генетичними батьками, а тому ембріони, які залишилися після процедури екстракорпорального запліднення, майже не мають шансів розвинути у потенційну дитину.

Ще одним видом клітинної біоінженерії є можливість створення шляхом маніпулювання репродуктивними і соматичними клітинами гібридів та химер. Наразі ці технології активно використовуються під час створення чи удосконалення, наприклад, рослин.

У багатьох державах створення гібридів і химер із застосуванням клітин людини заборонено на законодавчому рівні. У Швейцарській Конфедерації вона міститься у Конституції.

В Японії згідно зі ст. 3 Закону, який стосується врегулювання технік клонування людини та інших схожих технік,

забороняється «трансплантація соматичного клона ембріона людини/тварини у матку людини чи тварини» [11, с. 186].

Уважаємо, що заборона на створення гібридів і химер з використанням людських клітин чи людського генома, а також зі створення так званих трансгенних тварин за допомогою імплантації їм людських генів для використання отриманих особин напівтварини-напівлюдини як, скажімо, джерела органів для трансплантації, має бути абсолютною. Зазначене полягає у забороні перенесення гамет, ембріона чи плоду не-людської форми життя до людини, або використання гамет чи ембріона *in vitro* для перенесення до не-людської форми життя з метою створення людини; створення гібридів з метою репродукції або перенесення гібридів до людської істоти або не-людської форми життя; створення химер з будь-якою метою або перенесення химери до людської істоти чи не-людської форми життя.

Висновки. На сучасному етапі деякі біотехнології наразі взагалі передчасно застосовувати до людини, насамперед ті, які спрямовані на репродуктивне відтворення, зокрема репродуктивне клонування, а ті з них, які мають терапевтичну мету, – тільки у частині використання індивідуальних препаратів для конкретних пацієнтів, для яких це єдина реальна можливість запобігти захворюванню чи їх усунути, у тому числі для потенційних дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 03.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 27.10.2019).
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992. № 2801-XII. Дата оновлення: 20.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 23.01.2020).
3. Міжнародна декларація про генетичні дані людини від 16.10.2003. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/genome_dec.shtml (дата звернення: 05.06.2019).
4. Про заборону репродуктивного клонування людини : Закон України від 14.12.2004 № 2231-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2231-15> (дата звернення 29.08.2019).

5. Островська Б.В. Міжнародно-правове регулювання репродуктивного та терапевтичного клонування людини. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2018. № 1. С. 39-46.
6. Загальна декларація про геном людини і права людини від 11.11.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_575 (дата звернення: 05.06.2019).
7. Хартия основных прав Европейского Союза от 07.12.2000. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524 (дата звернення 20.07.2019).
8. Положение о генетическом консультировании и генной инженерии от 01.10.1987. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/990_028/print (дата звернення: 27.05.2019).
9. Зайцева А.М. Жизнь человека как объект конституционно-правового регулирования : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Москва, 2009. 28 с.
10. Дружинина Ю.Ф. Правовой режим эмбриона in vitro. *Журнал российского права*. 2017. № 12. С. 130-140.
11. Галбур Є.Г. Заборона репродуктивного клонування людини, важливість правової підтримки терапевтичного клонування: майбутні можливості скерування з боку ООН. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2015. № 35. Ч. II Т. 3. С. 182–188.
12. Триньова Я.О. Клонування людини – одна із сучасних кримінально-правових проблем. *Юридична Україна*. 2014. № 1. С. 72–79.
13. Сілкина Ю.В., Чайковський Ю.Б. Деонтологічні та нормативно-правові аспекти використання ембріонального матеріалу людини. *Репродуктивная эндокринология*. 2012. № 2 (4). С. 94–97.

Modern scientific advances have given future parents, among other things, an opportunity that did not exist until now – to influence the qualitative characteristics of a potential child. This applies to both cellular and gene levels. This article examines one type of bioengineering – cellular bioengineering, which allows the cellular level to interfere with the biological nature of the future human and potential child. The types of cellular bioengineering, which include the ability to create clones, chimeras and hybrids, are noted. The types and nature of cloning have been legally disclosed. The types and nature of cloning have been legally disclosed. It has been stated that it can be reproductive and aiming at the creation of a new (cloned) person, as well as therapeutic cloning used for medical purposes. The peculiarities of international and national regulation of these types of cloning and the lack of consensus on discussion issues are pointed out. Arguments in favor of the use and prohibition of reproductive and therapeutic cloning are presented. It is emphasized that the ban on the creation of chimeras and hybrids with human reproductive material should be absolute. It is substantiated that reproductive cloning is possible only under the following conditions: the safety of the human cloning technique must be scientifically proven; only parents have the right to reproductive cloning for the purpose of continuing their family; no more than one offspring can be reproduced by cloning. It is concluded that, at the present stage, some biotechnologies are now generally prematurely applied to humans, primarily aimed at reproductive reproduction, in particular reproductive cloning, and those that have a therapeutic purpose only in the use of individual drugs for specific patients for which these are specific patients a real opportunity to prevent or eliminate the disease, including for potential children.

Key words: human rights, natural rights, right to continue of the genus, reproductive rights, cloning, clone, chimera, hybrid.